

Vlaams
Parlement

ingediend op **536** (2020-2021) – Nr. 5
2 december 2020 (2020-2021)

Verslag van de hoorzitting

namens de Commissie ad hoc voor de Evaluatie
en Verdere Uitvoering van het Vlaamse Coronabeleid
uitgebracht door Koen Daniëls, Loes Vandromme
en Hannelore Goeman

over de evaluatie en verdere uitvoering
van het Vlaamse coronabeleid
in het beleidsdomein Onderwijs en Vorming:
onderwijsexperten

Samenstelling van de Commissie ad hoc voor de Evaluatie en Verdere Uitvoering van het Vlaamse Coronabeleid:

Voorzitter: Björn Rzoska.

Vaste leden:

Arnout Coel, Koen Daniëls, Marius Meremans, Wilfried Vandaele, Karl Vanlouwe;
Roosmarijn Beckers, Jan Laeremans, Kristof Slagmulder;
Jo Brouns, Loes Vandromme;
Freya Saeys, Willem-Frederik Schiltz;
Celia Groothedde, Björn Rzoska;
Hannes Anaf.

Plaatsvervangers:

Andries Gryffroy, Kathleen Krekels, Bert Maertens, Lorin Parys, Tine van der Vloet;
Yves Buysse, Immanuel De Reuse, Stefaan Sintobin;
Katrien Schryvers, Peter Van Rompuy;
Sihame El Kaouakibi, Maurits Vande Reyde;
Ann De Martelaer, Jeremie Vaneekhout;
Hannelore Goeman.

Toegevoegde leden:

Jos D'Haese.

Documenten in het dossier:

536 (2020-2021) – Nr. 1 t.e.m. 4: Verslagen over hoorzitting

INHOUD

I.	Uiteenzetting door Kristof De Witte, faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen KU Leuven	5
1.	Situering	5
2.	Deze studie	5
3.	Gegevens	5
3.1.	Schoolsluitingen in Vlaanderen	5
3.2.	Data	6
3.3.	Externe validiteit	6
3.4.	Interne validiteit	6
4.	Methode	6
5.	Resultaten	7
5.1.	Leerverlies per vak (in perspectief)	7
5.2.	Ongelijkheid	7
5.3.	Effecten voor verschillende subgroepen	7
5.4.	Externe validiteit van de bevindingen	8
6.	Besluit	8
7.	Beleidsconclusies	8
II.	Uiteenzetting door Tim Surma, research manager, Expertisecentrum voor Effectief Leren, Thomas More Hogeschool	8
1.	Een aantal gedachten bij de leerachterstand	8
2.	Ondersteun effectief (afstands)onderwijs	9
2.1.	'Best bet': inzetten op 'best evidence'	9
2.2.	Faciliteer natuurlijke integratie van de 'lessons learned'	10
2.3.	Monitor experimentele onderwijsvormen, ontstaan uit COVID-19..	10
2.4.	Niet alles met een microchip blinkt, maar...	10
2.5.	Opleiding en professionalisering van leraren	10
2.6.	Investeer in kansrijke interventies voor leerlingen 'at risk'	10
3.	Besluit	11
III.	Uiteenzetting door Dirk Van Damme, senior counsellor, Directorate for Education and Skills, OESO	11
1.	COVID-19 heeft het onderwijs midscheeps geraakt	11
2.	Gevolgen van de schoolsluitingen	12
3.	Strategieën	12
4.	Lange termijn	13

IV. Vragen van de leden	13
1. Vragen van Kim De Witte	13
2. Vragen van Koen Daniëls	14
3. Vragen van Jan Laeremans	15
4. Vragen van Loes Vandromme	15
5. Vragen van Willem-Frederik Schiltz	16
6. Vragen van Johan Danen	16
7. Vragen van Steve Vandenberghe	17
8. Vragen van Arnout Coel	17
9. Vragen van Roosmarijn Beckers.....	17
10. Vragen van Jo Brouns.....	17
V. Antwoord van Kristof De Witte	18
VI. Antwoord van Tim Surma	19
VII. Antwoord van Dirk Van Damme.....	19
Gebruikte afkortingen	21

Bijlagen: zie de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be

Op maandag 16 november 2020 hield de Commissie ad hoc voor de Evaluatie en Verdere Uitvoering van het Vlaamse Coronabeleid een hoorzitting over de evaluatie en verdere uitvoering van het Vlaamse coronabeleid in het beleidsdomein Onderwijs en Vorming: onderwijsexperten. De sprekers waren:

- Kristof De Witte, faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen, KU Leuven;
- Tim Surma, research manager, Expertisecentrum voor Effectief Leren, Thomas More Hogeschool;
- Dirk Van Damme, senior counsellor, Directorate for Education and Skills, OESO.

De bijlagen zijn terug te vinden op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

Het Uitgebreid Bureau van 27 mei 2020 besliste een themadebat te houden, conform artikel 78 van het Reglement, met het oog op de evaluatie van het Vlaamse coronabeleid en het uitzetten van een postcoronatraject. Om dit themadebat voor te bereiden werd de Commissie ad hoc voor de Evaluatie en Verdere Uitvoering van het Vlaamse Coronabeleid opgericht. Deze commissie ad hoc zal een maatschappelijke beleidsnota opstellen die, naast de probleemstelling, een langetermijnvisie inhoudt en verduidelijkt wat men er in de lopende zittingsperiode aan wil doen, na hoorzittingen met experts en vertegenwoordigers van de diverse betrokken sectoren. Met het themadebat wordt beoogd om enerzijds een evaluatie op te maken van de voorbije coronacrisisperiode, met als bedoeling hieruit de nodige lessen te trekken voor de toekomst, en anderzijds een eerste aanzet te geven voor een postcoronatraject.

(Deze commissievergadering werd als videoconferentie georganiseerd.)

I. Uiteenzetting door Kristof De Witte, faculteit Economie en Bedrijfswetenschappen KU Leuven

1. Situering

Kristof De Witte stelt de studie voor die de effecten nagaat van de COVID-19-crisis en het sluiten van de scholen op de leerprestaties en de ongelijkheid. De studie is samen met Joana Maldonado uitgevoerd.

De coronacrisis leidt wereldwijd tot schoolsluitingen. Ook in Vlaanderen werd meer dan een derde van de 175 schooldagen beïnvloed door schoolsluitingen. Voor het beleid is het van groot belang om de impact hiervan te kennen om een kosten-batenanalyse te kunnen maken maar ook om corrigerende maatregelen te kunnen nemen.

2. Deze studie

Het bestaande onderzoek was gebaseerd op surveys en simulaties. Dit onderzoek gebruikt unieke paneldata door leerlingen en scholen te volgen met gestandaardiseerde toetsen. Deze studie is wereldwijd de eerste die nagaat wat de impact van schoolsluiting op leerlingen is. Meer recent zijn er ook studies in Nederland en het Verenigd Koninkrijk uitgevoerd, waarvan de resultaten in dezelfde lijn liggen.

3. Gegevens

3.1. Schoolsluitingen in Vlaanderen

Op 16 maart 2020 werden de scholen plots gesloten. De eerste twee weken waren er een soort van herhalingsoefeningen en daarna was het paasvakantie. De week

na de paasvakantie kwam er preteaching. Vanaf 18 mei 2020 kwam er een gedeeltelijke heropening. De studie focust op de leerlingen van het zesde leerjaar die op 18 mei 2020 als eersten terug naar school mochten. Dit gebeurde onder zeer sterke voorwaarden: er mochten maar twee volle lesdagen zijn of vier halve lesdagen en er mochten per klas maar maximaal veertien leerlingen zijn. Vanaf 8 juni 2020 mochten de scholen in het basisonderwijs helemaal open.

3.2. Data

De studie kijkt naar de IDP-gegevens, gestandaardiseerde toetsen die op het einde van het zesde leerjaar worden georganiseerd door het Katholiek Onderwijs Vlaanderen. Scholen kunnen zich vrijwillig aanmelden voor die IDP-gegevens. De studie analyseert gegevens van 2015 tot en met 2020. De IDP-toets die in 2020 is afgenomen, was exact dezelfde als die van 2019. Ze zijn dus perfect vergelijkbaar. Er zijn ook gegevens op individueel niveau, maar alles is gegroepeerd op schoolniveau. Wetenschappen, Nederlands, natuurwetenschap, sociale wetenschappen en Frans worden geanalyseerd.

De IDP-gegevens van het zesde leerjaar zijn ook gekoppeld aan de IDP-gegevens van het vierde leerjaar voor ongeveer dezelfde klasgroep. De gegevens zijn ook aangevuld met gegevens van het Departement Onderwijs en Vorming, zoals het percentage zittenblijven, de schoolgrootte en de locatie. Ook gegevens specifiek over het zesde leerjaar zijn opgenomen, zoals hoeveel leerlingen uit die klas zijn blijven zitten in het zesde leerjaar evenals sociaal-economische statusvariabelen. Er zijn ook gegevens over de leraar en uit vier rondes van de onderwijsinspectie.

3.3. Externe validiteit

Een eerste belangrijke bezorgdheid is de externe validiteit: in welke mate kan men de gegevens van het Katholiek Onderwijs Vlaanderen extrapoleren naar andere scholen? Daarvoor werden alle scholen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen vergeleken met de scholen die deelnamen aan IDP. IDP is vrijwillig en daardoor is er een vorm van selectie, in de zin dat de deelnemende scholen een meer bevoorrechte schoolpopulatie hebben dan het gemiddelde van alle scholen van Katholiek Onderwijs Vlaanderen.

3.4. Interne validiteit

Een tweede bezorgdheid is de interne validiteit: in welke mate zijn de resultaten betrouwbaar? 2020 was een bijzonder jaar waardoor er misschien andere scholen werden aangetrokken dan in de andere jaren. Men stelde geen duidelijk patroon van selectieve deelname in 2020 vast, wel dat kleinere scholen en scholen met lagere scores in het vierde leerjaar meer deelnemen, maar er is geen merkbaar patroon met betrekking tot SES.

4. Methode

Hoe is de analyse gebeurd? Het is een paneldata-analyse waarbij over de tijd wordt nagegaan of er een afwijking is in 2020 ten opzichte van de voorgaande jaren. Er zijn drie verschillende steekproeven gedefinieerd. Een eerste steekproef is 2019 vergeleken met 2020. Het is de sterkste steekproef omdat de toets in 2019 dezelfde was als in 2020. Vervolgens is de steekproef uitgebreid met data van 2017 tot 2020 omdat in 2017 en 2018 de proef ook dezelfde was. De derde steekproef ging over gegevens van 2015 tot 2020. Men is telkens nagegaan of er een effect was van COVID-19. Men heeft gecorrigeerd voor de testversie omdat er verschillende testen zijn en men heeft gecorrigeerd voor de schoolkenmerken.

Een eerste analyse was om op schoolniveau na te gaan of de testcores in 2020 anders waren dan in de andere jaren, voor de onderzochte vakken. Een tweede analyse was kijken naar ongelijkheid. Er wordt vaak aangenomen dat de ongelijkheid tussen scholen en binnen een school kan stijgen. Ongelijkheid wordt gemeten met de Gini-coëfficiënt. De studie heeft het gedaan voor wiskunde en Nederlands en de resultaten waren zeer gelijkaardig.

5. Resultaten

5.1. Leerverlies per vak (in perspectief)

Voor sociale wetenschappen is er geen leerverlies en zijn de testcores niet significant anders in 2020 of de andere jaren. Voor wiskunde, Nederlands, Frans en wetenschappen en techniek is er wel een significante en merkbare daling in de testcores. De testcores worden uitgedrukt in standaarddeviaties. Een standaarddeviatie wil zeggen dat het gemiddelde in een jaar nul is en dat er een spreiding van één is over de testcores. Op die manier kan men het eenvoudig interpreteren, kan men makkelijker vergelijken met ander onderzoek en kan men vergelijken over de jaren heen.

Voor wiskunde is er een effect van 0,19 standaarddeviaties; voor Nederlands, Frans en wetenschap ligt het rond de 0,30 standaarddeviaties. Het zijn vrij grote effecten. Het gemiddelde leerverlies is gelijk aan 0,25 standaarddeviaties. Als men het uitdrukt in leerwinst in een schooljaar is het ongeveer het equivalent van de helft van wat een leerling leert in één schooljaar. Het effect van de COVID-19-crisis en het sluiten van de scholen is heel groot en substantieel.

Een veelgestelde vraag is hoe het kan dat leerlingen op drie maanden tijd een leerverlies hebben dat de helft van een schooljaar is. Het is vrij eenvoudig te verklaren omdat het leerverlies bestaat uit verschillende componenten. Een eerste is het vergeten van leerstof. Dat is vergelijkbaar met het effect van een zomervakantie waar er gemiddeld 0,18 standaarddeviaties leerverlies is. Een andere component is minder of geen instructietijd. De studie van Di Pietro schat dat dit 0,06 tot 0,18 standaarddeviaties kan zijn. Er zijn ook psychologische effecten, afhankelijk van persoonlijkheidskenmerken – de big five – van leerlingen. Er is daarnaast het effect van het minder oefenen voor de toets.

Een leerverlies van 0,2 standaarddeviaties kan op lange termijn negatieve effecten hebben zoals een afname van toekomstige inkomsten met 2,6 procent, volgens een onderzoek van Chetty, of tot een afname van 0,86 procent in kans op werk, volgens een onderzoek van Curry en Thomas.

5.2. Ongelijkheid

Een tweede groep van resultaten is dat de ongelijkheid sterk toenam zowel binnen als tussen de scholen. Tussen de scholen stijgt de ongelijkheid voor Nederlands met 18 procent en voor wiskunde met 7 procent. Binnen de scholen wordt de kloof tussen de besten en de minst goede leerlingen ook groter: de kloof stijgt met 20 procent voor Nederlands en met 17 procent voor wiskunde.

5.3. Effecten voor verschillende subgroepen

Wie kijkt naar de verschillende subgroepen, vindt voorlopig geen impact op leerprestaties van leerlingen. Men heeft de leerlingen opgedeeld in verschillende groepen volgens hun cognitieve vaardigheden en men vindt er geen significante verschillen voor de leerprestaties. Er zijn nog analyses bezig op leerlingenniveau. Er zijn wel sterke verschillen volgens de schoolkenmerken. Het leerverlies is groter in scholen waar meer leerlingen aantikken op SES-kenmerken zoals opleidingsniveau van de

moeder en schooltoelage. Er is ook een groot leerverlies in scholen met lagere resultaten op de IDP-toets in het vierde leerjaar.

5.4. Externe validiteit van de bevindingen

De studie kijkt naar het leerverlies voor het zesde leerjaar, wat eigenlijk een vrij gunstig leerjaar is omdat dit het snelst mocht terugkeren naar school. Het zijn ook de leerlingen die men het langst kon volgen in het basisonderwijs. De scholen die deelnemen aan die IDP-proeven hebben ook de meer bevoorrechte leerlingenpopulaties. Men heeft vooral gekeken naar de cognitieve uitkomsten, maar men weet uit heel wat onderzoek dat ook het psychosociale heel belangrijk is. Het gaat dus om een vrij conservatieve inschatting van de werkelijke leerverliezen. Mogelijks zijn de leerverliezen in andere leerjaren nog groter.

6. Besluit

Het besluit is dat het bijzonder zorgwekkende bevindingen zijn, die toch wel robuust zijn. Welke correctie men ook toepast, men vindt altijd gelijkaardige resultaten die liggen tussen 0,19 standaarddeviaties voor wiskunde en 0,29 standaarddeviaties voor Nederlands. Er is een gemiddeld leerverlies over alle vakken van 0,25 standaarddeviaties. Dit zijn substantiële leerverliezen die een grote impact hebben. De ongelijkheid nam toe, zowel binnen als tussen scholen. De leerverliezen lijken toe te nemen in indicatoren van sociaal-economische status.

7. Beleidsconclusies

Zodra de situatie in de ziekenhuizen beheersbaar is, zouden scholen opnieuw moeten worden geopend. De kosten van schoolsluitingen zijn enorm en de huidige pedagogische situatie, zeker in het middelbaar onderwijs, is niet optimaal. De zomervakantie zou kunnen worden ingekort om de verloren instructietijd in te halen. Leerverliezen kunnen accumuleren en moeten worden gecorrigeerd, specifiek voor de leerlingen en de scholen die het grootste leerverlies hebben gekregen. Ook het zittenblijven moet nauwgezet worden gemonitord want het is een voorspeller voor vroegtijdig schoolverlaten. Ook de studieoriëntering en de relatie met SES moet goed worden gemonitord om de ongelijkheid niet nog verder te laten groeien. Op langere termijn moet een ICT-strategie worden ontwikkeld voor het afstandsonderwijs. Een noodzakelijke voorwaarde is dat er hardware en software is voor alle leerlingen, zowel op school als thuis. Ook het gebruik van ICT in klaslokalen moet worden bevorderd om te differentiëren. Leraren hebben soms onvoldoende ICT-vaardigheden. Bevorder ten slotte ook hun datageletterdheid.

II. Uiteenzetting door Tim Surma, research manager, Expertisecentrum voor Effectief Leren, Thomas More Hogeschool

Tim Surma omschrijft het Expertisecentrum voor Effectief Leren als een soort van kruispuntenhub van 'best evidence' voor het onderwijs. Zijn presentatie bestaat uit twee delen: stilstaan bij de leerachterstanden en ondersteunen van effectief afstandsonderwijs.

1. Een aantal gedachten bij de leerachterstand

Wereldwijd is er convergerende evidentie dat er leerachterstand is. Een periode met veel minder contactonderwijs heeft telkens impact, vooral in het leerplichtonderwijs. In het hoger onderwijs is het iets minder duidelijk. Leerachterstanden zijn niet gelijk verspreid: leerlingen uit lage SES-gezinnen zijn meer slachtoffer.

Wat zijn mogelijke oorzaken? Voor alle duidelijkheid: er zijn nog geen harde bewijzen voor het aandeel van elke factor. Maar door elke factor in acht te nemen, kan worden nagedacht over hoe de impact ervan in de toekomst te beperken. Het is moeilijk om leerlingen te bereiken en het met hen over leerstof te hebben. De leerkrachten van hun kant zijn plots op 'emergency remote teaching' moeten overstappen. Dat was niet gepland en al evenmin gewenst, noch door leraars noch door leerlingen. Het ontbreekt beide groepen aan kennis, vaardigheid, attitudes en ervaring om met dergelijke vorm van afstandsonderwijs om te gaan. Smartschool werd de eerste weken overrompeld, en merkte gigantische verschillen tussen scholen. Het wijst allemaal op een paniecreactie. Een logisch gevolg daarvan is minder leertijd voor leerlingen en studenten. Gemiddeld gezien is het zo dat hoe meer tijd er aan een taak wordt besteed de kans vergroot dat die taak tot een goed einde wordt gebracht, al is dat geen natuurwet.

Een minimale materiële vereiste was verre van optimaal: niet voldoende laptops voor leerlingen en leraars die eigen hardware moesten gebruiken. De ICT-omkadering op scholen kan een datatransmissie van deze omvang niet aan.

Er werd geknipt in de normale evaluatieperiodes. Volgens de cognitieve neuro-wetenschappen is het menselijk geheugen sterk gefocust op toekomstige relevantie. Als er niet meer wordt getoetst, dan valt het effect dat men zich beter voorbereidt op toetsen weg.

Zelfsturing is bij jongere leerlingen geen vanzelfsprekendheid. Heel wat onderzoek toont aan dat een heel grote groep leerlingen een heel duidelijke sturing nodig heeft van de expert, de leraar. Er is vaak een gebrek aan studeervaardigheden en technologische vaardigheden. Vanop afstand is er veel minder controle op de 'weapons of mass distraction'.

Uit onderzoek blijkt ook dat het digitale leren niet altijd tot dezelfde resultaten leidt als analogoog leren. Kinderen die thuis minder ondersteuning krijgen, worden vaak sterker de dupe van een gebrek aan georkestreerd onderwijs. Dit zijn kleine mogelijke oorzaken, maar men vermoedt dat er een som aan het werk is geweest.

2. Ondersteun effectief (afstands)onderwijs

2.1. 'Best bet': inzetten op 'best evidence'

Wat zou men in de toekomst kunnen doen, zelfs los van corona, om onderwijskwaliteit opnieuw op de rails te krijgen? Goed onderwijs is een basisrecht. Onderwijsaanpakken die vroeger niet hebben gewerkt, zullen in de toekomst waarschijnlijk ook niet werken. Aanpakken in het onderwijs, waarvan men weet dat ze leerbevorderend zijn, hebben waarschijnlijk een grotere kans op slagen dan minder effectieve aanpakken. De learning- en teachingtoolkit van de Education Endowment Foundation werkt ook met het aantal maanden leerwinst die men kan hebben bij een interventie. Bijles bijvoorbeeld zou een leerwinst kunnen hebben van bijna een half jaar. Er zijn gerichte interventies mogelijk die het onderwijs beter kunnen maken, ook gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek. Volgens Tim Surma zal wetenschappelijke onderbouwing echter nooit alle verschillen kunnen opvangen die in een klas naar voren komen, maar het kan het beleid helpen om gedegen en gefundeerde uitgangspunten te kiezen om inspanningen te sturen. De leraar is nog altijd de belangrijkste factor. Inzetten op het vormen en het houden van goede leerkrachten en het verbeteren van de instructie, is voor iedereen goed. Afstandslernen is vaak uit noodzaak eenrichtingsverkeer geweest, maar daarvoor geldt ook het abc van lesgeven. Instructie die geen rekening houdt met de menselijke cognitieve architectuur, vaart blind.

2.2. Faciliteer natuurlijke integratie van de 'lessons learned'

Uit dit experiment kan een natuurlijke integratie van bepaalde vormen van innovaties ontstaan. Leraren hebben op korte tijd geleerd om digitale lessen te maken, om digitale toetsen op te stellen, om beter te differentiëren of om digitale oudercontacten te hebben. Deze praktijken kunnen ook worden gebruikt ter ondersteuning van zieke kinderen, kinderen met leerstoornissen enzovoort.

2.3. Monitor experimentele onderwijsvormen, ontstaan uit COVID-19

Op het werkveld ontstaan ook innovaties die experimenteler zijn. Tim Surma pleit voor monitoring door academische instellingen om na te gaan of ze dezelfde standaarden halen. Hij geeft het voorbeeld van een school die vanaf het schooljaar 2021-2022 één dag afstandsonderwijs zal geven. Wat is hiervan de impact op lange termijn?

2.4. Niet alles met een microchip blinkt, maar ...

Het zou een grote sprong voorwaarts zijn om aan minimale materiële vereisten voor technologie tegemoet te komen, maar louter investeren in hardware en software zal het verschil niet maken. In Amerika is een duur experiment met iPads al na een jaar stopgezet. Er is nog weinig evidentie om harde uitspraken te doen over het feit of blended learning in het leerplichtonderwijs tot betere leerresultaten leidt. 70 procent van de leraren zouden niet staan te springen om afstandsonderwijs als een groter deel van hun job te krijgen. Volgens een onderzoek van de Thomas More Hogeschool zouden echter wel 50 procent van de docenten een vorm van blended onderwijs zien zitten, dus in hoger onderwijs is misschien meer bereidwilligheid bij aanvang om in te zetten op vormen van blended leren. Leerkrachten in het leerplichtonderwijs hadden een heel grote vraag naar ondersteuning. Technologie is dus geen zaligmakend middel zonder ondersteuning die verder gaat dan het omgaan met hardware en software.

2.5. Opleiding en professionalisering van leraren

Professionalisering en opleiding van leraren is erg belangrijk. Het hoeft niet enkel over IT te gaan, maar ook over vakinhoud en didactiek. Deze crisis heeft getoond dat er meer mogelijkheden zijn voor just-in-timesupport en dat ook professionalisering van leerkrachten op afstand mogelijk is. De middelen die de leraren hebben om zich te professionaliseren, zijn ondermaats, namelijk 70 tot 90 euro per jaar. In Nederland is dat het tienvoudige. Meer geld is ook niet de oplossing, maar op dit moment kan een leerkracht amper een degelijke bijscholing volgen. Er moeten mensen zijn om onderwijs te kunnen geven: verlies daarom het lerarentekort niet uit het oog.

2.6. Investeer in kansrijke interventies voor leerlingen 'at risk'

Men weet dat er een gecumuleerd kennisverlies kan zijn bij leerlingen 'at risk'. Voor hen moet men durven inzetten op specifieke kansrijke interventies om die achterstanden tegen te gaan. Bijvoorbeeld doorgedreven bijles door tutores kan leerverlies tegengaan en is duurzaam. Bijles is vaak weggelegd voor gezinnen met voldoende financiële armslag. Men zou dit in een schoolse context kunnen inbedden. Met een korte en gerichte professionalisering kunnen mensen met een diploma van het hoger onderwijs hiervoor in aanmerking komen en krijgt men misschien een potentieel reservoir aan toekomstige leraren. In de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk is men met dit soort programma's op basis van wetenschappelijke evidentie aan de slag gegaan, zowel in contactonderwijs als in afstandsonderwijs.

3. Besluit

Samengevat: goed onderwijs is best onderbouwd door enig onderzoek. Men moet op een laagdrempelige manier kijken naar wat men kan leren en inbedden. Als de aanpassingen in onderwijs veel ingrijpender zijn, zou er een stevige monitoring moeten zijn. Men moet verstandig investeren in technologie en in lerarenopleiding en professionalisering. Het lerarentekort moet goed in het achterhoofd worden gehouden. Voor kinderen die het grootste slachtoffer zijn geweest, moet er in kansrijke interventies worden voorzien die duurzaam en langdurig van aard zijn.

III. Uiteenzetting door Dirk Van Damme, senior counsellor, Directorate for Education and Skills, OESO

1. COVID-19 heeft het onderwijs midscheeps geraakt

Dirk Van Damme heeft het over de internationale ervaringen met de impact van COVID-19 op het onderwijs.

COVID-19 heeft het onderwijs enorm geraakt. De scholen in België zijn zo'n zestien weken gesloten geweest. In de OESO was het gemiddeld veertien weken. Het Vlaams onderwijs was helemaal niet voorbereid en had significante tekorten die op voorhand al duidelijk waren, om die schoolsluitingen goed door te komen. Er was geen scenario voor afstandsonderwijs. Investerings in ICT zijn al jaren veel te laag, ook om een normale transitie te maken naar een moderner onderwijs. Op heel veel indicatoren die men monitort in PISA en TALIS blijkt dat Vlaanderen de laatste jaren aan de staart bengelt. Het is vrij dramatisch: slechts 38 procent van de leraren zei in TALIS 2018 dat ze frequent ICT gebruiken in het onderwijsproces. In koploper Denemarken zegt 90 procent van de leerkrachten dat ze regelmatig ICT integreren in een onderwijsproces.

Gebruiken leerkrachten in hun eigen professionele ontwikkeling technologie? Tim Surma heeft al gezegd dat de nascholing bedroevend weinig ontwikkeld is, maar leerkrachten maken dan ook nog eens zeer weinig gebruik van onlinematerialen om zichzelf bij te scholen.

COVID-19 heeft de verschillen op heel veel vlakken enorm uitvergroot. De pandemie is een versneller geweest voor mogelijke verschillen tussen leerlingen. Tussen scholen en leerlingen zijn er enorme verschillen. Sommige scholen hebben het heel goed gedaan en andere helemaal niet. De verschillen worden in grote mate gekleurd door de sociaal-economische achtergrond maar men mag dit niet te deterministisch bekijken: niet alle verschillen tussen leerlingen zijn verklaarbaar door sociaal-economische achtergrond. Een relatief beperkt deel van de variantie tussen leerlingen is ook in COVID-19 verklaarbaar door de sociaal-economische achtergrond, maar het blijft een belangrijke factor. Wat heel belangrijk is, is de actieve betrokkenheid en ondersteuning door ouders. Ook als de school niet goed heeft gefunctioneerd, zijn het de ouders die dit hebben opgevangen. Voor sommige leerlingen en in sommige scholen – maar niet de meerderheid – heeft afstandsonderwijs wel goed gefunctioneerd. Buitenlands onderzoek suggereert zelfs dat sommige leerlingen beter hebben gepresteerd dan in klassikaal onderwijs.

De digitale kloof is een heikel aandachtspunt. Volgens Dirk Van Damme zijn er verschillende digitale kloven. De eerste digitale kloof is een kloof van infrastructuur, uitrusting en connectiviteit. Er scheelt nog heel veel aan, maar het is slechts een minimale voorwaarde. Er is een belangrijker tweede digitale kloof, namelijk van competenties. Er zijn sterke indicaties dat de digitale competenties van Vlaamse leraren laag zijn en ook bij de leerlingen zijn digitale competenties eerder laag. Er wordt ook meer en meer gesproken over een derde digitale kloof: het actief gebruik

van digitale infrastructuur en mogelijkheden. Een Amerikaans onderzoek is op wijkniveau nagegaan, tijdens de lockdown, hoeveel gebruik er van het internet werd gemaakt om educatief materiaal op te zoeken. Het verschil was niet of mensen een computer en internet hadden, maar wel dat in rijkere buurten leerlingen veel actiever op het internet bezig waren om educatief materiaal op te zoeken dan in armere buurten.

2. Gevolgen van de schoolsluitingen

Uit onderzoek van de KU Leuven over leerverlies blijkt een daling van 20 procent van de standaarddeviatie ten opzichte van voorgaande jaren, niet gelijk verdeeld over de spreiding, maar belangrijk genoeg om zich veel zorgen over te maken. Er is momenteel nog veel onderzoek bezig. Het onderzoek van Kristof De Witte situeert zich internationaal eerder aan de extreme kant. Er zijn methodologische discussies over hoe men zoiets meet. Het Oxfordonderzoek over Nederland komt tot een daling van 8 procent van de standaarddeviatie. Het kan te maken hebben met het land en de onderwijskundige ondersteuning. Dirk Van Damme is ervan overtuigd dat het afstandsonderwijs in België slechter was dan in veel andere landen, wat het verschil kan verklaren. Er is ook een bevraging geweest bij leerkrachten in het Verenigd Koninkrijk die ook tot het equivalent van twee tot drie maanden leerachterstand kwam, opnieuw met de enorme kloof tussen scholen met bevoorrechte leerlingen en scholen met meer achterstandsleerlingen. Een Amerikaans economisch onderzoek bekeek een onlineplatform voor wiskunde en toonde dat, bij de sluiting van de school, er voornamelijk bij de lagere inkomenscategorie een enorme daling te zien is bij de effectiviteit van het zelfgestuurd afstandslernen. Aan de top is er geen grote daling te zien: dat betekent dat de 25 procent leerlingen uit de meest bevoorrechte huishoudens vrij soepel kunnen switchen naar afstandsonderwijs. Een studie uit Zwitserland toont dat er een serieuze daling is geweest in de studietijd van leerlingen uit het secundair onderwijs, iets minder van leerlingen uit het hoger onderwijs. Dat betekent niet noodzakelijk dat de effectiviteit van het leerproces is achteruitgegaan. In Frankrijk heeft men in september 2020 de leerlingen van het eerste jaar secundair onderwijs, zoals ieder jaar, grondig bevroegd voor moedertaal en wiskunde. Merkwaardig genoeg was er een positieve evolutie in vergelijking met de jaren voordien.

Hebben leerlingen grote cognitieve schade opgelopen? Deze vraag is internationaal nog niet beantwoord. Er is nog veel meer onderzoek nodig. De verschillen tussen landen kunnen te maken hebben met verschillen in aanpak, maar ook met de methodologie van het onderzoek. Onder onderzoekers zijn er conceptuele en methodologische discussies. Wat zeker is, is dat de kloof tussen leerlingen is toegenomen. Kwetsbare leerlingen hebben heel veel last gehad van schoolsluitingen, maar een categorie van sterke leerlingen heeft het bijzonder goed gedaan. Leerprocessen hebben voor sommige categorieën leerlingen aan efficiëntie gewonnen. Uit de crisis zijn ook een aantal elementen van disfunctioneren van het onderwijssysteem naar voren gekomen. Ondersteuning door scholen, maar zeker ook door ouders, is van zeer groot belang geweest.

Cognitieve aspecten zijn heel belangrijk, maar ook niet-cognitieve. Volgens Dirk Van Damme zijn de nadelige effecten van de schoolsluiting waarschijnlijk groter geweest op niet-cognitief vlak dan op cognitief vlak: netwerkvorming, sociale en emotionele ontwikkeling, gemeenschapsvormende factor van scholen in de lokale gemeenschap en vrienden. Voor kwetsbare groepen is de school de belangrijkste maatschappelijke institutie die hen verbindt met de rest van de samenleving.

3. Strategieën

Wat in de toekomst? Dirk Van Damme pleit ervoor om niet per se de instructietijd te willen redden. In wetenschappelijk onderzoek is daarvoor geen argument te vinden:

er is geen relatie tussen instructietijd en leeruitkomsten. België heeft een relatief hoge instructietijd; er zijn landen met minder instructietijd die toch een meer ambitieus curriculum realiseren, met hogere leeruitkomsten. Heel veel hangt af van de competenties van de leraren en van de efficiëntie van de onderwijsleerprocessen.

Ook klassiek contactonderwijs moet niet uit alle macht worden gered. Het onderwijs moet zich voorbereiden op hybride situaties waartussen vlot kan worden geschakeld. Volgens Dirk Van Damme ontbreekt dit heel erg.

Het curriculum zal moeten worden herdacht en de eindtermen geprioriteerd. Alle eindtermen zijn nu even prioritair en op die manier plaatst men scholen en leerkrachten voor een onmogelijke opdracht. Onderwijskundigen van Harvard en MIT bepleiten de 'Marie Kondō approach'. Deze aanpak herdenkt het curriculum in vijf topics: 'topics that spiral', 'nice to haves', 'sequential topics', 'essential topics' en 'skills'. Volgens Dirk Van Damme moet het curriculum in een crisissituatie kunnen worden geprioriteerd.

In Vlaanderen is er op het einde van het schooljaar 2019-2020 niet zorgvuldig getoetst. Voor Dirk Van Damme is toetsing een heel belangrijke component van het onderwijsleerproces. Zonder toetsing legt men een hypotheek op de onderwijsloopbaan van jonge mensen. Ook in andere landen is er veel fout gelopen, zoals in het Verenigd Koninkrijk. In Duitsland is men er wel in geslaagd om het eindexamen door te laten gaan. In Vlaanderen is men onzorgvuldig geweest en heeft men leerlingen daarmee een slechte dienst bewezen.

De pandemie zou moeten inspireren om na te denken over een effectiever sociaal beleid op school. Er zijn instrumenten, maar ze ondersteunen kwetsbare ouders niet voldoende.

4. Lange termijn

Dirk Van Damme denkt dat het waarschijnlijk is dat er in deze eeuw nog pandemieën zullen volgen. In een rapport van de Europese Commissie van november 2020 staat: "Indeed, COVID-19 is the latest in a series of recent epidemics and pandemics, and will not be the last one." Men moet zich dus goed voorbereiden. Het onderwijsstelsel moet robuust en veerkrachtig zijn om externe shocks op te vangen. De professionele competenties van leraren en schoolteams moeten worden versterkt; er moet een adequate technologische infrastructuur zijn voor leraren en leerlingen; er moeten protocollen zijn, niet alleen op vlak van veiligheid maar ook op pedagogisch vlak; de sociale rol van de school voor kwetsbare leerlingen moet worden versterkt, maar tegelijkertijd moet er ook meer ruimte aan sterke leerlingen worden gegeven.

De pandemie is een opportuniteit om het onderwijsstelsel, dat te veel is gestoeld op een industriële manier van denken, te hervormen naar een systeem voor de 21e eeuw.

IV. Vragen van de leden

1. Vragen van Kim De Witte

Uit het onderzoek van Kristof De Witte blijkt dat het leerverlies oploopt tot zes maanden en dat de sociale ongelijkheid zeer groot is in scholen met veel SES-leerlingen, zegt *Kim De Witte*. Hoe kan men vermijden dat dit verder oploopt? Volgens Dirk Van Damme is het niet enkel te wijten aan SES-kenmerken. Wat hebben de scholen, waar de resultaten beter zijn, dan gedaan? Zowel Dirk Van Damme als Tim Surma wijzen op het belang van ondersteuning van ouders. Is er een correlatie met de SES-kenmerken? Wat doen scholen concreet om samen te

werken met ouders? Beide onderzoekers wijzen ook op het belang van de professionele competenties van leerkrachten en schoolteams. Moet hiervoor de rol van de pedagogische begeleidingsdiensten worden versterkt?

De minister van Onderwijs heeft voorgesteld om bijles te geven na de uren of tijdens de vakantie. Kristof De Witte stelt voor om de zomervakantie in te korten. Moet men niet proberen om de achterstand weg te werken in de klas?

Er waren minder C-attesten op het einde van het schooljaar 2019-2020. Lieven Boeve van het Katholiek Onderwijs Vlaanderen zei dat men na de kerstvakantie van 2020 leerlingen zou heroriënteren. Er is een debat om te examineren, te selecteren of te evalueren. Hoe denken de onderzoekers hierover? Voor de meeste leerlingen is er toch een periode om de achterstand weg te werken.

2. Vragen van Koen Daniëls

In de IDP is leerachterstand vastgesteld. Ook Dirk Van Damme zegt dat de achterstand groot is. *Koen Daniëls* vraagt of dit internationaal is afgezet tegenover de coronamaatregelen in andere landen. Hij meent begrepen te hebben dat hoe minder afstandsonderwijs er in een land is geweest, hoe minder achterstand er is. In België is er echter heel veel afstandsonderwijs georganiseerd.

Praktijkvakken in bso en tso online volgen is niet evident. Is dat ook in onderzoek aan bod gekomen?

Er zijn grote verschillen tussen leerlingen en voor sommigen is afstandsonderwijs zelfs beter. Is dat element van zelfsturing of niet-zelfsturing opgenomen in het onderzoek?

Tim Surma zei dat men goed moest nadenken vooraleer scholen bijvoorbeeld volgend schooljaar één dag afstandsonderwijs tot norm maken. Andere landen doen het wel met succes. Wat is de succesbepalende variabele hierbij?

De eerste keer dat men iets uitvoert in onderwijs, heeft het een goed effect. In welke mate is het onderzoekseffect gecorrigeerd?

Zeggen de drie sprekers dat fysieke les effectiever en efficiënter is dan onlineles?

Het Franse onderzoek wekt verbazing. Heeft men in Frankrijk dezelfde vragen gesteld of heeft men zaken weggelaten?

Kristof De Witte heeft zich gefocust op de IDP. Zijn er ook onderzoeken bezig over het GO! en de OVSG?

Dirk Van Damme pleit ervoor om niet in te zetten op het inhalen van de instructietijd. Zijn de andere sprekers het daarmee eens? Of gaat het eerder over een keuze maken?

Al het aangehaalde onderzoek toont aan hoe complex onderwijsonderzoek is, in zijn context, maar ook in internationaal vergelijkend onderzoek. Ook de drie sprekers halen verschillende resultaten aan. Doet de tijd op school ertoe of niet?

Koen Daniëls verwijst naar het 'Vergelijkend onderzoek naar de wijze waarop andere Europese Staten de COVID-19-crisis hebben aangepakt' van de Senaat waar men de verschillende keuzes van landen in beeld heeft gebracht. Er zijn andere soorten schoolsluiting geweest en andere soorten afstandsonderwijs. Is er al onderzoek geweest naar mogelijke verklaringen?

3. Vragen van Jan Laeremans

Jan Laeremans vraagt naar de redenen waarom het experiment met de iPad in de VS na een jaar al was mislukt.

Tim Surma zou bijles willen inbedden in een schoolse context en buitenstaanders inschakelen. Wie zal dat betalen? Is het niet zinvoller om leerkrachten bijvoorbeeld twee uur in hun curriculum bijles te laten geven?

Dirk Van Damme zei dat België niet was voorbereid op afstandsonderwijs. Een van de factoren is het feit dat men geen vaste plaats geeft aan ICT-coördinatoren. Hoe ziet men die rol? Is die in andere landen beter uitgebouwd?

In Nederland is blijkbaar minder leerachterstand opgelopen. Jan Laeremans vraagt naar meer details.

De toetsing op het einde van het schooljaar 2019-2020 zou 'onzorgvuldig' zijn gebeurd. Kan men dat toelichten met concrete voorbeelden? Wat is het verschil met Duitsland?

Het netwerk tussen school en ouders is heel belangrijk. Hoe kan men dat netwerk uitbouwen? Vaak beheersen de ouders de taal niet of hebben de mentaliteit niet omdat ze uit een cultuur komen waar onderwijs op een veel lager pitje staat. Het vergt bijzonder veel middelen en mensen om tot bij die ouders te geraken.

Kan men een voorbeeld geven van wat een protocol op pedagogisch vlak moet inhouden?

4. Vragen van Loes Vandromme

Loes Vandromme heeft het over de paradox dat er geen voldoende instrument zou zijn om de leerachterstand bij leerlingen vast te leggen, maar dat men toch de eerste regio is die hierover een gedegen analyse heeft gemaakt. Hoe komt het dat landen die wel sterk zijn in centrale toetsen, toch niet als eerste naar buiten komen met wetenschappelijke resultaten?

De coronaperiode is een groot experiment. Kan men ook iets leren van leerlingenvluchtelingen uit bijvoorbeeld oorlogsgebied?

Door leerachterstand wordt de kloof groter tussen leerlingen en tussen scholen. Kristof De Witte gaf hiervoor een viertal redenen aan, waaronder de persoonlijkheid van de leerling zelf. Wat kan men hieruit leren voor de eindtermen en voor levenslang leren? Hoever is men maakbaar in zelfsturing?

In andere jaren kon men de leerlingen beter voorbereiden op de IDP. Weegt dat door in het vergroten van de kloof?

Het was de bedoeling om nieuwe leerstof eerst thuis te laten verwerken door de leerling, die dan later zou worden herhaald op school. Dit is in vele gevallen niet gebeurd. Heeft preteaching ook effect op de kloof?

Heeft corona een groter effect op jongere kinderen dan op kinderen die al wat meer kennis hebben verworven?

Kan men meer inzicht geven in praktijkvakken? Of moet men dit nog verder onderzoeken?

Uit onderzoek blijkt dat leerlingen van een leerkracht verwachten dat die goed kan duiden en de leerstof goed kan brengen, maar ook dat men na de les een babbel kan doen. Hoe kan dit worden opgenomen in de lerarenopleiding? Wat kan men uit de coronacrisis leren over het opleiden van leerkrachten? Hoe kan men leraren weerbaarder maken in crisissituaties?

Ook tussen de scholen groeit het verschil. Minister Ben Weyts bespaart op de pedagogische begeleidingsdiensten. Hoe kijken de sprekers hiernaar?

Wat is de rol voor de onderwijsinspectie de komende jaren?

Scholen hebben enerzijds autonomie om om te gaan met richtlijnen, maar anderzijds zijn er de Vlaamse richtlijnen die heel duidelijk zijn. Wat is de visie van de sprekers hierover?

Loes Vandromme hoort dualiteit over remediëring. Enerzijds pleit men om de instructietijd niet te verlengen, maar anderzijds zou tutoring zeer belangrijk zijn. Is het niet beter om te investeren in uren in de klas, in plaats van te investeren in zomerscholen?

Vlaanderen is nummer één op het vlak van toetsen, maar er is de vraag naar de efficiëntie ervan. Sommigen vragen zich ook af of leerkrachten wel voldoende geschoold zijn om goed te toetsen. Kan men iemand in drie jaar tijd voldoende opleiden om aan al die verwachtingen te voldoen? Wat met zijinstromers? Kan men mensen in één jaar tijd klaarstomen voor het onderwijs?

Ook het psychosociale welzijn van leerlingen verdient aandacht. Kan de kloof ook hieraan worden gelinkt?

De impact van ouderbetrokkenheid is groot. Zijn er voorbeelden van andere landen waar men werkt met brugfiguren die de link leggen tussen school en thuis?

5. Vragen van Willem-Frederik Schiltz

Willem-Frederik Schiltz dankt de sprekers voor de informatie die zou kunnen dienen om de komende maanden de coronacrisis in het onderwijs aan te pakken. Wat hem betreft, hebben de voorgaande sprekers alle pertinente vragen gesteld en zal hij luisteren naar de antwoorden.

6. Vragen van Johan Danen

Eind juni 2020 zeiden een aantal onderwijsverstrekkers dat afstandsonderwijs een blijver is, zegt *Johan Danen*, en dat men er dus meer in moest investeren. Worden de good practices gebundeld?

Het leerverlies bij leerlingen is voor sommige vakken heel groot. Kan men daaruit besluiten dat het afstandsonderwijs voor sommige leerlingen helemaal niet goed is geweest?

Ouders moeten meer worden betrokken bij onderwijs. Johan Danen is ervan overtuigd dat heel wat ouders wel willen, maar niet kunnen. Hoe kan men ouders beter voorbereiden?

Dirk Van Damme zei dat het toetsen heel slecht is gebeurd in Vlaanderen. Hoe had men dat dan kunnen doen?

Technologiegebruik is heel laag in het onderwijs. Kan men de voorbeelden van landen die wel veel technologie gebruiken, zomaar kopiëren naar België?

Er is een groot verschil in hoe scholen omgaan met afstandsonderwijs. Bestaan hier cijfers over? Is dit gemonitord? Kan men hieruit iets leren voor de toekomst?

7. Vragen van Steve Vandenberghe

De vergelijking tussen de armoedeproblematiek en de scholen is *Steve Vandenberghe* erg opgevallen.

Men mag zich niet enkel focussen op de instructietijd maar men moet vooral kijken naar de leeruitkomsten. De spreker is vooral geïnteresseerd in het hybride systeem. Hoe kan dit nog beter worden uitgewerkt om betere leerwinsten te boeken?

Ook in hogescholen en universiteiten vallen praktische stages weg. Hoe kan men dit opvangen?

De digitale kloof bestaat niet enkel tussen leerlingen maar ook bij de personeelsleden. Hoe kan men dat verhelpen?

Afstandsonderwijs moet worden geëvalueerd. Wat kan het beleid bijdragen?

Het probleem van het lerarentekort kan enkel maar groter worden. Hoe moet de minister, en bij uitbreiding het beleid, daarmee in de toekomst omgaan?

Tim Surma zit ook in de commissie Beter Onderwijs, onder leiding van Philip Brinckman. Is daar al ter sprake gekomen in hoeverre de coronacrisis een invloed heeft gehad op de kwaliteit van het onderwijs? Welke ideeën zijn daar naar boven gekomen?

Steve Vandenberghe vraagt of het mogelijk is om de kloof tussen arm en rijk te dichten. Waar moet heel veel aandacht aan worden besteed?

Moeten er nog belangrijke bijstellingen gebeuren aan het preteachingmodel om de kloof niet te laten vergroten? Welke ondersteuning vanuit het beleid is hiervoor nodig?

Hoe kan het beleid de organisatie van het afstandsonderwijs beter ondersteunen?

8. Vragen van Arnout Coel

Arnout Coel zegt dat in de tweede golf een heel deel scholieren naar school blijven gaan en dat slechts een beperkt deel afstandsonderwijs zal volgen. Wordt er in de toekomst onderzoek opgezet om die twee groepen te vergelijken? De forse investeringen in ICT moeten gebeuren om in de toekomst, als het nodig is, hybride onderwijs of afstandsonderwijs te organiseren.

9. Vragen van Roosmarijn Beckers

Roosmarijn Beckers vraagt welke incentives het beleid kan geven om leerkrachten over te halen zich bij te scholen? Hoe moet de just-in-timesupport voor leerkrachten worden geleverd en op welk niveau?

10. Vragen van Jo Brouns

Dirk Van Damme heeft naar de Scandinavische landen verwezen als modelland voor digitalisering. *Jo Brouns* vraagt wat zij structureel anders doen?

Een leraar van de toekomst moet de IT-vaardigheden ook transversaal meenemen. Hoe kan de lerarenopleiding hiervoor worden aangepast?

MICTIVO monitort vijfjaarlijks de ICT-integratie in het Vlaams onderwijs. Moet er aan die monitor worden gesleuteld?

Hoe moeten de ICT-teams op scholen worden ingevuld?

Studentenmobiliteit is van groot economisch belang voor Vlaanderen. Zijn er op korte termijn mogelijkheden om deze opnieuw te versterken?

Er is grote eensgezindheid om de scholen zo lang mogelijk een voor zoveel mogelijk kinderen open te houden. Daarvoor is een teststrategie ontwikkeld. De spreker vraagt aan Dirk Van Damme of dit de juiste strategie is, in vergelijking met andere landen. Contacttracing wordt op drie niveaus georganiseerd. Is dit de juiste aanpak nu de scholen opnieuw open zijn?

Er is jaarlijks 14 miljard euro beschikbaar voor investeringen in onderwijs. Welke zijn voor de drie sprekers de belangrijkste prioriteiten om de kwaliteit van het onderwijs te versterken?

V. Antwoord van Kristof De Witte

De paradox dat er geen centrale toetsing is maar dat men toch als eerste met het onderzoek kwam, komt door de goede relaties met de verschillende onderwijsverstrekkers, zegt *Kristof De Witte*, en de bereidheid van Katholiek Onderwijs Vlaanderen om de problemen te detecteren. De gesprekken met de OVSG lopen nog.

Kristof De Witte deelt niet helemaal de mening van Dirk Van Damme dat men niet te veel mag focussen op de instructietijd. Dit klopt als het gaat over een marginaal effect van dagen, maar niet meer als er dagen systematisch wegvallen. Een onderwijsstelsel kan men niet van vandaag op morgen veranderen en in die zin is de instructietijd wel van belang. Vandaar zijn oproep om de zomervakantie in te korten.

Digitaal onderwijs kan heel effectief zijn maar dan moet aan alle randvoorwaarden voldaan zijn: voldoende software en hardware, een schoolvisie en -beleid, digitale tools die effectief zijn voor leerlingen die een hoog schools engagement hebben, en formatieve feedback.

In januari 2020 is men de big five of persoonlijkheidskenmerken van leerlingen nagegaan. In juni 2020 heeft men dezelfde leerlingen bevraagd. Nauwgezette en vindingrijke leerlingen hadden een betere perceptie van de COVID-19-situatie. Extraverte leerlingen en leerlingen met een lage emotionele stabiliteit hebben schoolsluitingen als heel ongunstig ervaren.

Hoe kan men ouders beter betrekken? Men heeft hierrond veel experimenten lopen in scholen. Huiswerk kan een effectieve tool zijn om ouders te betrekken, maar het moet huiswerk zijn dat goed vorm is gegeven. Lessen die door ouders worden gegeven, zijn even effectief als lessen die door leerkrachten worden gegeven. Als ouders die les niet geven, is gemiddeld gezien de effectiviteit lager bij de groep waar de ouders les geven, net omdat niet alle ouders die les geven. Pas na controle voor het effectief geven van de les, krijgt men hetzelfde effect.

Een aantal taken moeten bovenschools gebeuren zoals bijvoorbeeld het ontwikkelen van leerlijnen en de didactische ondersteuning, en dat gebeurt misschien best door een pedagogische begeleidingsdienst.

Autonomie en accountability moeten hand in hand gaan en daarvoor moet de onderwijsinspectie zorgen. Onderwijsinspectie 2.0 werkt heel erg op kwaliteitszorg en legt weinig druk op de leraar zelf.

Een lerarenopleiding van één jaar kan voldoende zijn voor masters die al voldoende bagage hebben. De eerste vijf jaren van het lesgeven zijn de groei-jaren en hiervoor moet veel meer aandacht en begeleiding zijn. Het knelt dus minder in de lerarenopleiding zelf, maar meer in het vervolgtraject.

In de lerarenopleiding is er heel veel aandacht voor ICT. Men gaat wel een nieuw vak inrichten rond instructiedesign, afstandsleren en datageletterdheid.

VI. Antwoord van Tim Surma

Ondersteuning voor ouders is geen vanzelfsprekende taak, zegt *Tim Surma*. Er bestaat een interessant rapport met 'best evidences': huiswerk, maar ook initiatieven op sociaal vlak zoals huisbezoeken en duidelijke communicatie. Hij zal het aan de commissieleden bezorgen.

Er waren vragen over interventies die de instructietijd verlengen zoals zomerschool en bijles. Heel belangrijk is om te duiden dat het gerichte interventies zijn voor leerlingen die het echt nodig hebben. Deze interventies mogen op geen enkele manier gezien worden als een soort van paraplu voor de vakleraar. Ze moeten heel doordacht worden ingezet.

Tim Surma heeft zelf geen weet van onderzoek naar de ervaringen van vluchtelingenkinderen met het niet kunnen volgen van onderwijs.

Een innovatie die blind is uitgevoerd, brengt een groot risico met zich mee. Er hoort monitoring bij: onder welke voorwaarden kan wat wel of niet lukken en voor welke doelgroep?

De spreker hoopt dat er best practices worden verzameld over bijvoorbeeld hybride onderwijs, maar heeft er geen weet van.

Er is afgesproken dat de voorzitter van de commissie Beter Onderwijs communiceert.

Tim Surma zegt dat men misschien de Marie Kondōaanpak ook eens moet toepassen op de lerarenopleiding. Wat is echt nodig?

VII. Antwoord van Dirk Van Damme

Dirk Van Damme zegt dat men op vele vragen geen antwoord heeft omdat het onderzoek onvoldoende eensluidend is of gewoon ontbreekt. Er wordt bovendien al veel te lang veel te weinig geïnvesteerd in onderwijsonderzoek, terwijl er nood is aan kennis, opvolging en monitoring.

De spreker wil een misverstand over instructietijd wegwerken. Kristof De Witte heeft overschot van gelijk wanneer hij zegt dat het samenhangt met het design van het onderwijssysteem. Dirk Van Damme vindt klassikale instructie nog altijd de best mogelijke vorm van onderwijs, maar er zijn vele kansen om op andere manieren ook tot effectief leren te komen. In het leerplichtonderwijs bekijkt men dit te problematisch; werkplekleren en duaal leren zijn nog altijd niet echt aanvaard. Dezelfde weerstand bestaat tegen het afstandsonderwijs. Er is heel veel ruimte voor differentiatie van leerlingen, maar dan moet men soms buiten het kader van klassikaal onderwijs stappen. Men zou bijvoorbeeld kunnen differentiëren in wie men naar school laat komen en wie men thuis les laat volgen.

Good practices moeten worden gedeeld met andere scholen, maar dat gebeurt voorlopig nog niet. De verschillen in praktijken tussen scholen zijn enorm.

Is contactonderwijs beter dan onlineonderwijs? Algemeen genomen wel, klassikale instructie is nog altijd de meest krachtige leeromgeving. Tso en bso zijn niet opgenomen in de onderzoeken. Onderzoeken gaan vaak over scharniermomenten in een schoolloopbaan. In veel landen geeft men, als men moet kiezen, de voorkeur aan leerlingen die praktijklessen volgen, om naar school te komen of om in een bedrijf te gaan leren.

Dirk Van Damme is een groot voorstander van centrale examens. Evaluatie door leraren en klassenraad is belangrijk en moet een component blijven, maar men weet dat evaluaties door leraren niet objectief zijn. Leraren hebben soms ook vooroordelen. Door lerarenoordelen te combineren met gestandaardiseerde informatie, komt men pas tot een evenwichtig oordeel. In die zin heeft men op het eind van het schooljaar 2019-2020 onzorgvuldig getoetst. Men heeft menselijk gehandeld, maar het is geen goede evaluatie. Een goede evaluatie is een elementair recht van elke leerling.

De spreker is voorstander van een goed uitgebouwd afstandsonderwijs. Men kan veel verbeteren, modellen ter beschikking stellen van scholen, en investeren in software en eduware. Er zijn heel goede pakketten van 'open educational resources' op het internet te vinden. Niet elke individuele leraar moet eigen pakketten ontwikkelen.

Vlaanderen gelooft niet in de 'educational technology'-sector en wil met hen geen gesprek aangaan. Net om hen geen monopolie te geven, moet men volgens Dirk Van Damme met hen in dialoog gaan. In heel veel landen vindt dit gesprek wel plaats.

Johan Danen zegt dat voor een aantal vakken het leerverlies bijzonder groot is. Zijn dan een aantal inspanningen om het leren op afstand te bevorderen, totaal inefficiënt gebleken?

Dirk Van Damme zal niet snel zeggen dat afstandsonderwijs tot niets heeft gediend. Een kleine groep van leerlingen is er heel goed mee geweest. Het probleem is opnieuw de grote spreiding: kijk naar diegenen die het meest kwetsbaar zijn geweest en die niet de zelfsturingscompetenties hebben om zelfstandig te werken. Die competenties verwerft men maar zeer geleidelijk.

Björn RZOSKA,
voorzitter

Koen DANIELS
Loes VANDROMME
Hannelore GOEMAN,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

bsc	beroepssecundair onderwijs
COVID-19	'CO' staat voor de virusgroep corona waartoe de ziekte behoort; 'VI' verwijst naar virus; 'D' staat voor 'disease'; en 19 duidt op het jaartal waarin het nieuwe virus uitbrak: 2019
Gini	statistische maatstaf van de ongelijkheid in een verdeling
GO!	onderwijs van de Vlaamse Gemeenschap (historische naam = Gemeenschapsonderwijs)
IDP	interdiocesane proef
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
MICTIVO	Monitor ICT-Integratie in het Vlaamse Onderwijs
MIT	Massachusetts Institute of Technology
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OVSG	Onderwijsvereniging van Steden en Gemeenten
PISA	Programme for International Student Assessment (van de OESO)
SES	socio-economische status
TALIS	Teaching and Learning International Survey
tso	technisch secundair onderwijs